

Tako zvana „Barnabina“ poslanica

1. Nešto iz povijesti spisa i o njegovoj neautentičnosti.

Iza kako smo se pozabavili autentičnim spisima apostolskih Otaca, osvrnut ćemo se također na one podmetnute spise po-apostolskog doba, koji poradi svog sadržaja zaslužuju našu pažnju. Takovi su spisi osobito t. zv. katolička¹⁾ poslanica Barnabina, Pastir Hermin i tobožnja druga poslanica Klementova Korinćanima.

Kod »Barnabine« poslanice jasno vidimo, kolika nesigurnost još i danas vlada na području neautentičnih djela starocrkvene književnosti. Autentični su spisi apostolskih Otaca istina diljem posljednjih 80 godina sjajno obranjeni i slavodobitno prošli kroz kušnju svakojakih napadaja. No pravo veli Dr. Albert Ehrhard o poslanici Barnabinoj: »Nesigurno je ovdje sve, što bi čitač htio saznati, da bolje uvaži sadržaj toga pisma: pisac, mjesto i vrijeme pisanja, krug čitača pa i svrha pisma« (Die altchristl. Literatur I, 47.).

Predaja trećeg i četvrtog vijeka po Klementu Aleks., Origenu, Euzebiju, Serapionu Tmujijskom i Jeronimu pripisuje taj spis svetom apostolu Barnabi. Origen dapače zove ga Svetim Pismom (Scriptura divina, De principiis), dok ga Euzebije i Jeronim ubrajaju među apokrifne ili prijeporne svete knjige. Ujedno Euzebije izrazom ἡ φερομένη Βαρνάβα ἐπιστολή (navodna poslanica Barnabina) dosta jasno ističe svoju sumnju o autentičnosti pisma. Atanazije očituje još manje povjerenje u to pismo, kad ga nije ni spomenuo u broju onih deuterokanonskih i poapostolskih spisa, što ih poput »t. zv. Nauke 12 apostola i Pastira (Hermina)« preporučuje kao zgodno štivo za katekumene (Ep. festalis 39, Migne, P. gr. 26, 1437).

Kolik je ipak ugled taj spis uživao u patrističko vrijeme, to nam pokazuju činjenice, što ga kodeks sinajitski nanizuje odmah na spise Novoga Zavjeta i što su ga po svjedočanstvu Euzebijevu i Jeronimovu također javno u crkvama čitali. Pismo se također nalazi u kodeksu, što ga je Bryennios u Carigradu otkrio; pa je ovaj patrolog na temelju svoga rukopisa u mnogočem zgodno ispravio predani tekst poslanice Barnabine.

Danas patrolozi gotovo općenito napuštaju autentičnost njezinu, vazda više manje sumnjičenu. Uz vanjske razloge datiranja pisma iz vremena poslije propasti grada Jeruzalema (16, 4) i spominjanja 10 prethodnih kraljeva... (cp. 4.) osobito valja istaknuti oprečne, posve nepovoljne nazore piščeve o bitnom značenju Staroga Zavjeta, koji se nikako ne mogu složiti s pravovjernom naukom apostola Barnabe. Pisac naime, kako Dr. Kihn zgodno primjećuje, nikako »ne priznaje historijskog značenja

Starog Zavjeta«... i tvrdi, da se propisi Božji o žrtvama i postovima (c. 2.), o obrezanju (c. 9), o svetkovanju subote (c. 15.), o uzdržavanju od raznih jela (c. 10.) imaju razumjeti samo u duhovnom, a ne u doslovnom smislu: »Nije dakle zapovijed Božja, da ne jedu, nego je Mojsije u duhu govorio (c. 10.)«; a Židovi da su bili u zabludi, kad su vjerovali, da to vrijedi (također) u doslovnom smislu«. Kod svih onih mjesta o starozavjetnim obredima i propisima pisac upravo nijeće doslovni smisao, tumačeći sve isključivo u mističnom smislu i tako pada u istu zabludu, kojoj se kasnije pod Origenom izvrgla aleksandrijska škola.

Krupan primjer pretjeranih alegorističkih igrarija i kabalističnog tumačenja brojaka pruža pisac u 9. poglavlju, gdje hoće da protumači broj 318 obrezanih sluga Abrahamovih kao tip smrti Kristove na križu. Broj naime 18 = ιη´ (po grčkom načinu pisanja) označuje početna slova imena Ἰησοῦς, a broj 300 = τ´ po svom obliku znači križ (σταυρός). Pri tom pisac još i to zaboravlja, da kod bilježenja ovog broja 318 u izvornom hebrejskom jeziku ne može doći u obzir grčki način pisanja.

Kihn ističe i ove razloge za neautentičnost spisa: S historijskog gledišta nije ispravna tvrdnja piščeva, da su se obrezivali svi Sirci i Arapi, a ne samo Židovi. Takovo što nije mogao tvrditi apostol Barnaba, koji je više godina boravio u Antiohiji i zato dobro znao za običaje Siraca. I kriva hiljastična nauka (c. 15.) ne dolikuje apostolu Barnabi, makar i ovdje ne bilo govora o kakovoj inspiraciji. Manje su važne krupne prirodoslovne pogreške piščeve u 10. poglavlju. Potpuno ispravne nisu ni ove izjave, da su Židovi već tada bili lišeni Zavjeta s Bogom, kad je Mojsije poradi grijeha naroda razbio kamene ploče zakona (c. 4, 7.—8.), i da zavjet Božji ne vrijedi o židovskom narodu, nego o kršćanima, što da je proročeno bilo već prije Abrahama. Jednako treba zabaciti tvrdnju, da valja židovsko bogoštovlje u Jeruzalemu gotovo posve izjednačiti sa kumirštvom neznabožaca (c. 16, 2).

Istina i filozof Aristid i pisac pisma Diognetu slično se negdje izrazuju o faktičnom bogoštovlju Židova; moguće je, da su te pretjerane trdnje crpali baš iz ove poslanice Barnabine. U ostalom ne idu oni tako daleko kao što ovaj pisac. Svi ovi razlozi skupa dokazuju neautentičnost pisma, makar i sv. Barnaba kojim slučajem doživio propast grada Jeruzalema, što nije vjerojatno.

2. Tko je pisac? Kada li, gdje li i komu je pisao?

Kihn drži za vjerojatno, da je poslanicu napisao i pod imenom Barnabinim raširio neki platonski izobraženi kršćanin aleksandrijski, koji se tako nadao boljem uspjehu, ako bi svoje riječi podmetnuo ugledom leviti i apostolu Barnabi, vještom poznavaju-

ocu farizejske i grčke naobrazbe. Prezirni način, kojim on govori o bogoštovlju židovskom, i krupna zabluda njegova, što se tiče tobožnjeg isključivo duhovnog značenja Staroga Zavjeta, posve jasno dokazuju, da on nije obraćenik iz židovstva već iz nezna- boštva.

I adresati njegova pisma, čini se, da su pretežnije obraćeni- ci iz poganstva. Drukčije ne bi on mogao tako bezobzirno govoriti o židovstvu. Prema 3,6 upozoruju se adresati, da se ne uplaše, kao da su proseliti Starog Zavjeta. Pisac ih zove sada »sinovima i kćerima« (c. 1.), sada »braćom« (c. 2.—6.), kasnije (c. 7. 9. 21.) »djecom«. U konačnoj parafrazi »puta života i smrti«, što ga on zove »put svijetla i tmine«, ipak izostavlja onaj ponovni povjerljivi naslov Nauke 12 apostola »Dijete moje« (c. 18.—20.). U ostalom, imamo tu pismo više po obliku nego po sadržaju, koji je većinom dogmatične naravi prema uzoru nekih poslanica Pavlovih. Iz uvoda se vidi, da je pisac prije kroz neko vrijeme djelovao i propovijedao među naslovnicima; ili se on barem tako gradi; a sada ga nema među njima, jer im »šalje« ovo pismo.

O vremenu kad je pisano silno se prepiru moderni patrolozi. Stalno je samo iz samog pisma (16, 4), da je napisano poslije propasti grada Jeruzalema. Osim toga imamo u poglavlju 4, 4 neki nejasni mig, da je prije vladalo 10 rimskih careva, dok je mali 11. car, pod kojim je pisac živio, najedamput ponizio trojicu od onih velikih carstva. Kihn započinje to brojenje od Augusta i shvaćajući to poniženje triju predšasnika ($\psi\phi^{\circ}\epsilon\nu$) o kratkom vremenu njihova vladanja, dolazi do Trajana; Funk valjda zgodni- je već Nervu (96.—98.) označuje kao 11. cara, koji je naslijedio tri cara iz iste porodice i svrgnuv Domicijana, **ujedno** je »nad- vladao« dvojicu od njega naimenovanih Cezara. No i Funk dopušta, da je poslanica mogla biti napisana malo kasnije, dakle za Trajana, te isključuje samo prijašnje vrijeme za Vespazijana, uzevši u obzir očitu ovisnost poslanice Barnabine o Nauci 12 apostola. Drugi (Harnack, Ehrhard) bez temeljitog razloga tvrde ovisnost obratnu i datiraju pismo Barnabino iz vremena Hadrija- nova. Ali izvještačeno i dosta usiljeno pisanje pisca Barnabina pisma²⁾, osobito u drugom dijelu, očituje svoju ovisnost o jedno- stavnoj i logično raspoređenoj »Nauci«. Povrh toga prepirke o biti Staroga Zavjeta i bojazni obraćenika iz poganstva, da »ne budu izmučeni kao proseliti njihova zakona« (3, 6), mnogo se lakše razumijevaju na meti prvog i drugog stoljeća nego u kasnije vrijeme.

3. O rasporedu i sadržaju poslanice Barnabine.

Pismo je razdijeljeno na 21 glavu i na dva posve nejednaka dijela. Prvi i dulji dio (c. 2.—17.) dogmatičnog je sadržaja te se

bavi velikim, tada kod slabo upućenih prijepornim pitanjem o snošaju kršćanstva prema Starom Zavjetu. Drugi je dio (c. 18.—20.) praktičnog pobudnog sadržaja te nije ništa drugo nego više manje od riječi do riječi izvadak iz prvog moralnog dijela spisa Didahe uz neke nespretne preinake rasporeda. To je kanoti dodatak prvome dijelu, jer glavna svrha piščeva stoji u tom, da dokaže, kako je Stari Zavjet ne samo ukinut, nego tobože također isključivo bio spiritualističan, i kako je Krist uveo novu uredbu spasenja, koju su starozavjetna proročanstva od početka unaprijed navješćivala. Tu svrhu pisac u uvodu (1, 5) samo maglovito pokazuje govoreći: »Nastojao sam da Vam u kratko pošaljem pismo, da biste uz vjeru imali savršenu spoznaju«. Pohvaliv njihovu revnost ističe i poslije često ponavlja »tri nauke Gospodnje: nadu života, što je početak i svršetak naše vjere; pravednost, što je početak i svršetak suda; ljubav u vedrini i veselju, što je svjedočanstvo djela pravednosti« (1, 6).

U dogmatičnom dijelu (2.—17) na temelju premnogih riječi i proročanstva Gospodnjih dokazuje, kako Gospodin Bog ne treba žrtava i obreda starozavjetnih. »Ovo je dakle ukinuo, da Novi Zakon N. G. I. Krista, koji je bez jarma (ropske) potrebe, imade svoju žrtvu, koja nije načinjena rukama ljudskim« (2, 6). Mjesto da bi pisac sada po istini isticao vanjske životinjske žrtve kao sporednu stvar, tek poslije od Boga uređenu, on krivi smisao podmeće raznim izjavama Gospodnjim, kao da Gospodin ni na Sinaju ni poslije nije uopće naredio vanjskih žrtava, i kao da je isključivo zahtijevao ono, što je dakako prvo i glavno: »Žrtva je Gospodinu srce skrušeno...« Prema pretjeranom shvaćanju piščevu starozavjetna proročanstva izjavljuju Mojsijevo žrtveno bogoslužje i obrede nekorisnim i nevaljalim. A Židovi da su već tada izgubili pravo na Zavjet Božji, kad je Mojsije razbio kamene ploče, »da se Zavjet ljubljeno^g Isusa zapečati u srcu našem u nadi njegove vjere« (4, 8). Vjera pak ima biti spojena s potpunom čistoćom srca (c. 2.—4).

U 5. i 6. poglavlju pisac raspravlja o svrsi otkupljenja i smrti Kristove. Krist je baš time pokazao, da je došao spasiti grješnike, jer je došao u tijelu i trpio u tijelu. Da nije zastro slave svoje u tijelu, ljudi ne bi mogli podnijeti sjaja njegova, kao što ne mogu ni izravno gledati ovog stvorenog sunca. Krist je u nama proizveo novo stvorenje, za nas je osnovao Novi Zavjet i uveo nas je u duhovnu zemlju obećanu, gdje teče mlijeko i med.

Žrtvu Kristovu na Križu tipično su unaprijed pokazivale žrtve starozavjetne, osobito Isakova. Obrezanje i zakoni o jelima imaju moralno — mistično značenje (c. 7.—10.). Riječi psalma 1. o pravedniku, koji je nalik na drvo zasaden kraj vode žive, jasno unaprijed označuju krsnu vodu i križ. I širenje ruku Mojsijevih na molitvu za bitke protiv Amalečana (2. Mojs. 17, 11) i

podizanje mjedene zmiје u pustinji (4. Mojs. 21, 9) tipovi su križa i propetog Krista kao i spasenja njegova (c. 11.—12.).

U daljim poglavljima (13.—17.) pisac dokazuje već prije natuknuto pitanje i osvjetljuje ga raznim tipovima, da su naime kršćani, a ne Židovi, puk Božji, i da se Bogu mili svetkovanje nedjelje, u koji je dan Isus uskrsnuo od mrtvih, a ne židovska subota (c. 15.). Stoga se i starozavjetni hram u Jeruzalemu morao porušiti, pošto si Gospodin u srcima vjernika sagradio hram, u kojima Bog doista prebiva (c. 16.).

U drugom parenetičnom dijelu (c. 18.—20.) pisac prikazuje put života i smrti pod drugom slikom puta svijetla i tmine. Gotovo sve misli očito su uzete iz Didahe osim jedne ili druge. Tako n. pr. veli pisac izvorno (18, 1), da su na čelu prvome putu anđeli, koji pred nama nose svijetlo Božje, a na čelu drugome putu da su anđeli sotonini. Ište se stoga neprestano vršenje zapovijedi Božjih, da budemo dionici obećane plaće kod skorog dolaska njegova (21.).

Jer misli ovoga pisma nisu u svemu posve ispravne ni logično spojene osim nekih zgodnih izjava i tumačenja u rasporedu već natuknutih, zato odustajem od prijevoda toga spisa. U »Izboru starokršćanske književnosti« prevedena su poglavlja 2., 11.—12., 16., 18.—20. (str. 2.—7.). Sav grčki izvornik i latinski prijevod ovog pisma, koje je opsegom dva puta veće od Didahe ili od poslanice Galaćanima, nalaze se uz Prolegomena i uz kritični komentar u djelu Funkovu: *Patres apostolici*, I, 39.—97; 22.—32.

I. P. Bock D. I.

1) Origen, *Contra Celsum* I, 63. 2) Već je Hefele g. 1840. u posebnoj monografiji dobro ocrtao način pisanja toga pisma: »Slog je mlohav i težak; nema dosta jasnosti i prozirnosti; logični savez misli ne ističe se dovoljno; često kao da je jedini papir veza između pojedinih rečenica, koje su u jezičnom pogledu nerijetko disjecta membra, a tim se silno otežčava razumijevanje pisma«.

